

دعوا و معیارهای تقض حق تکثیر پدیدآورنده

بهرمان محمدی^۱

چکیده

حمایت از حقوق انحصاری پدیدآورندگان آثار وقتی عینیت و تبلور می‌یابد که تدابیر لازم برای حمایت از آن‌ها و آثارشان پیش‌بینی شده باشد. در قوانین ایران ضمانت اجرای کیفری و مدنی نسبتاً مناسبی برای نقض این حقوق پیش‌بینی شده است. این که ضمانت اجراها مؤثر و کارآمد هستند، مقوله مهمی است، ولی رسیدن به چنین نتایج و ایجاد تضمین کافی برای پدیدآورنده به فراهم کردن یا شدن بستر دادرسی عادلانه وابسته است. دادرسی دعاوی حقوق مؤلف در ایران کم‌تر مورد توجه قرار می‌گیرد. از این رو شاید پرسش اساسی این باشد که در دعوی نقض حقوق مالی، وظایف اشخاص درگیر و طرف دعوا و محکمه رسیدگی‌کننده به اختلاف چیست؟ پاسخ به این سؤال موضوع این تحقیق است.

واژگان کلیدی

دعوی نقض، مشابهت، معیار نقض، اماره، دادگاه رسیدگی‌کننده

۱. دانشیار دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

مقدمه

نقض حقوق مؤلف که در حقوق ایران با عناوینی مانند جعل، (محمدزاده وادقانی، ۱۳۸۵ ش.) شبیه‌سازی، (زرکلام، ۱۳۸۷ ش.) تقلید (مؤسسه حقوقی شهر دانش، ۱۳۸۲ ش.) و سرقت ادبی^۱ (تبصره ۱ ماده ۶ قانون مطبوعات مصوب ۱۳۶۴ اصلاحی ۱۳۶۹ ش.) مورد بحث واقع شده است، معمولاً تحت عنوان کلی «نقض» مطرح می‌گردد. (نوری و همکاران، ۱۳۸۲ ش؛ الستی، ۱۳۸۳ ش؛ شیخی، ۱۳۸۴ ش؛ سالارپور گل ختمی، ۱۳۹۰ ش.)

ماده ۲۳ قانون عام حمایت «حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان» مصوب ۱۳۴۸ اعلام کرده است: «هر کس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت این قانون است به نام خود یا به نام پدیدآورنده، بدون اجازه او و یا عالماً عامداً به نام شخص دیگری غیر از پدیدآورنده نشر یا پخش یا عرضه کند به حبس تأدیبی از شش ماه تا سه سال محکوم خواهد شد.» ماده ۲۸ همین قانون نیز مسؤولیت شخص حقیقی تصمیم‌گیرنده برای شخص حقوقی و چگونگی جبران خسارات از محل اموال شخص حقوقی و عنداللزوم مدیر متخلف را مطرح کرده است. در ماده ۲۹ نیز صدور دستور «جلوگیری از نشر و پخش و عرضه آثار مورد شکایت و ضبط آن» توسط مقام قضایی رسیدگی‌کننده به شکایت شاکی، پیش‌بینی شده است. به این ترتیب، باید پرسید نشر یا پخش یا عرضه اثر دیگران چیست؟ و اثبات آن چگونه انجام می‌شود و کدام مرجع صلاحیت رسیدگی به آن را داراست؟ معیارهای تشخیص آن کدام است؟

پی‌بردن به مفهوم «نقض»، بدون بررسی قبلی حقوق عمده مالی پدیدآورنده ممکن نیست. البته تحلیل حقوق مالی مؤلف، مستلزم ذکر مباحث متعددی از جمله ویژگی‌ها و مصادیق و مستثنیات این حقوق و نیز چگونگی اداره و معامله این‌گونه حقوق است که ذکر آن‌ها در این مبحث میسر نیست.

حقوق مالی نقطه مقابل نقض آن‌هاست، به عبارت دیگر آنچه متعلق به پدیدآورنده است، حقوق مالی است و آنچه منسوب به خواننده دعواست نادیده‌گرفتن و نقض این

حقوق است، اما پس از تبیین دو مفهوم حقوق مالی و نقض آن‌ها، وظایف اشخاص مختلف در یک دعوای نقض، قابل بررسی و تحلیل است.

الف: حقوق مالی مؤلف

ضرورتاً سه مفهوم «انتشار یا تکثیر» و «عرضه اثر» و «بهره‌برداری اینترنتی از آثار» را به اختصار مطرح می‌کنیم، اما این بدان معنا نیست که سایر حقوق مالی مانند حق اجازه ترجمه، اجازه تبدیل اثر به اثر اشتقاقی و... در این بحث، بی‌اهمیت می‌باشند.

۱- نشر یا تکثیر اثر

یکی از حقوق انحصاری پدیدآورنده و شاید از مهم‌ترین حقوق شناخته‌شده و انحصاری وی، تکثیر اثر خود است. اهمیت این حق به حدی است که نظام کامن‌لا، اصطلاح کپی‌رایت^۲ را که به معنای حق تکثیر است معادل کل نظام حقوق مؤلف قرار داده است.

تکثیر عبارت است از تولید نمونه‌های اثر خلق‌شده. هر عملی که به ساخت یا تهیه‌کردن نمونه‌های اثر منتهی می‌شود، مانند ضبط بر روی نوار، صفحه موسیقی، چاپ کتاب، عکاسی، گراور، میکروفیلم و... (آیتی، ۱۳۷۵ ش.) در ارزیابی تحقق تکثیر چندین ویژگی بی‌تأثیرند:

الف - تعداد نسخه‌های تکثیر و تولیدشده اهمیتی ندارد. کافی است دسترسی و بهره‌برداری دیگران از طریق آن نسخه‌ها میسر شود. مجانی یا معوض بودن دسترسی نیز در وقوع تکثیر اهمیت ندارد. (محمدی ده‌چشمه، ۱۳۷۶ ش.)

ب - شکل تکثیر اثر بی‌اهمیت است، هر اثر با توجه به ماهیت و ویژگی‌های خود، شیوه‌های مختلفی برای تولید نمونه دارد. مثلاً در مورد کتاب، چاپ‌کردن، روشی رایج برای تکثیر آن است. امروزه به کمک فناوری امکان تولید الکترونیکی آثار فراهم شده است و قانون ایران قابلیت پذیرش این استفاده‌ها را در مورد آثار، تأیید نموده است.^۳

ج - مدت زمان ماندگاری نمونه‌های تکثیرشده نیز بی‌اهمیت است، مثلاً ضبط یک برنامه به صورت موقت بر روی حافظه رایانه، تکثیر محسوب می‌شود. (زرکلام، ۱۳۸۷ ش.)

د - مقدار تکثیرشده از اثر اصلی اهمیتی ندارد. لازم نیست تمام اثر تکثیر شود، بلکه تولید نمونه یا بخشی از اثر نیز موجب تحقق تکثیر است.

۲- عرضه اثر

هر اقدامی که اثر را بدون تولید نمونه‌هایی از آن در دسترس دیگران ولو جمع محدود، قرار دهد، عرضه اثر محسوب می‌شود. این اقدامات از قدیم‌الایام به صورت عرضه اثر توسط پدیدآورنده در نمایشگاه‌ها، قرائت اثر در مجامع مختلف، مطرح شده بود، ولی امروزه با تحول تجهیزات برقراری ارتباط و مطرح‌شدن تلویزیون و رادیو و دورنگار و ماهواره و امروزه اینترنت، عرضه اثر اشکال و ابعاد متفاوت به خود گرفته است.

این دو حق که در بردارنده اصلی‌ترین حقوق مالی پدیدآورنده هستند، در انحصار او قرار می‌گیرند و استفاده از آن‌ها به طور کامل یا ناقص از طریق انعقاد قراردادهای معوض یا مجانی، وصیت و... میسر می‌شود. علاوه بر خود پدیدآورنده و طرف قرارداد وی که تمام یا بخشی از این حقوق را تحصیل می‌کند، هیچ شخصی مگر در حد استثنائات قانونی مانند نقل کوتاه از آثار و تکثیر برای استفاده شخصی یا آموزشی، حق انجام این اعمال را در مورد آثار دیگران ندارد. در غیر این صورت، نقض این بخش از حقوق محقق محسوب خواهد شد.

۳- بهره‌برداری اینترنتی از آثار

در مورد این‌که استفاده از آثار در اینترنت اعمال کدام یک از حقوق مالی است، به لحاظ ترتب آثار متفاوت، بحث‌های متعددی رخ داده است. به طور کلی آثار اینترنت و الکترونیکی شدن استفاده از آثار، در همه ابعاد حقوق مؤلف مشهود است:

بعضی معتقدند قراردادن اثر توسط ارائه‌کننده خدمات اینترنتی بر روی اینترنت در واقع بهره‌برداری الکترونیکی از یک اثر است. (پاسا، ۱۹۹۱ م.) برخی از قراردادهای بین‌المللی نیز این برداشت را تقویت می‌کند، در مقابل عده‌ای دیگر، قراردادن اثر در

محیط وب را عرضه آن می‌دانند با این تفاوت که در مورد استفاده از اینترنت هر یک از مردم در محل مخصوص به خود و نه لزوماً در کنار دیگران از اثر استفاده می‌کند. (دراپر، ۱۹۹۵ م.) امروزه، جدا از این مباحثات، وجود حق مستقل بهره‌برداری اینترنتی مطرح شده است. در حقوق ایران قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۲/۱۰/۱۷ بدون تعیین ماهیت این بهره‌برداری، در مواد ۶۲ و ۷۴ خود از آثار حمایت کرده است.^۴ در هر صورت، حقوق مؤلف در عرصه اینترنت نیز مورد حمایت، قرار گرفته و بهره‌برداری اینترنتی غیر مجاز از آثار مورد حمایت علاوه بر جنبه کیفی، برای ناقض حقوق اثر، مسؤلیت مدنی نیز خواهد داشت.

ب: نقض

برای روشن‌شدن مفهوم نقض ابتدا آن را تعریف و سپس معیارهای آن را بررسی می‌کنیم:

۱- تعریف نقض

ترجمه، تکثیر، اقتباس، عاریه یا هرگونه تصرف مادی یا حقوقی غیر مجاز در اثر مورد حمایت، نقض این حقوق را در پی دارد، اما اجازه یا اذنی که لزوماً از طرف پدیدآورنده یا ورثه وی یا در برخی موارد استثنایی به حکم مقنن حاصل می‌شود، نقض را برطرف می‌نماید. حکم قانون محدود به موارد استثنائی و نادر مانند نقل کوتاه با هدف علمی و آموزشی، تکثیر برای استفاده شخصی و... است و خارج از آن هرگونه استفاده از اثر دیگران موقوف به مجوز صاحب حقوق است.

به طور کلی در مورد نقض دو دیدگاه وجود دارد:

دیدگاهی که حقوق مؤلف را جزء حقوق شخصیت می‌داند و اثر را به منزله انعکاس شخصیت پدیدآورنده تلقی می‌کند. در این نظر نقض حقوق مؤلف به منزله تجاوز به شخصیت پدیدآورنده و سرقت این شخصیت است. در این معنا، نقض حتی با اقتباس اندک نیز محقق می‌شود.

در نگاه دوم که عینی (در مقابل شخصی) است، بحث شخصیت پدیدآورنده مدنظر قرار نمی‌گیرد. ارزیابی دو اثر اصلی و ناقض بر اساس مقایسه مبانی و مفاهیم مشترک به دست می‌آید. معیار ارزیابی نقض کمی (میزان موارد برداشت‌شده از اثر اصلی) است نه کیفی. در این معنا، تنها در فرضی که موارد اقتباس‌شده، عنصر عمده و مهمی از اثر نقض شده باشد، نقض آن محقق می‌شود. (برتراند، ۲۰۱۲ م.)

در حقوق ایران، اثر به عنوان نتیجه و انعکاس شخصیت پدیدآورنده محسوب می‌شود. از این رو به نظر می‌رسد، کیفیت برداشت از اثر اصلی، ملاک تحقق نقض است: ماده ۲۳ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ با تصریح به این‌که «هر کس تمام یا قسمتی از اثر دیگری را که مورد حمایت این قانون است...» بنابراین برای تحقق نقض لزومی ندارد کل اثر منتشر یا عرضه شود تا نقض محقق شود. همچنین تأکید بر لزوم متعارف‌بودن نقل مجاز از آثار دیگران در ماده ۷ قانون مذکور برای پرهیز از بروز نقض حقوق مؤلف بوده است.

۲- معیارهای نقض

برای بررسی نقض توجه به نکات زیر اهمیت عمده‌ای دارد:

۲-۱- تعداد مصادیق و نمونه‌های تکثیرشده غیر مجاز یا گستردگی یا محدودیت مخاطبان عرضه اثر یا متفاوت‌بودن مخاطبان اثر اصلی با اثری که حاوی نقض آن است، در ارزیابی نقض بی‌تأثیر است. (برتراند، ۲۰۱۲ م.) عرضه یا تکثیر غیر مجاز حتی یک نسخه از اثر مورد حمایت نیز، نقض محسوب می‌شود. (زرکلام، ۱۳۸۷ ش.)

۲-۲- روش و شیوه تکثیر یا عرضه غیر مجاز بی‌تأثیر است. بنابراین چنانچه یک کتاب چاپی به صورت الکترونیکی و در اینترنت عرضه شود، نقض حاصل شده است. قراردادن موسیقی در اینترنت امروزه یکی از مصادیق عمده نقض حقوق مؤلف است. (سالارپورگل ختمی، ۱۳۹۰ ش؛ ویوانت و همکاران، ۲۰۰۹ م؛ کورنو و همکاران، ۲۰۰۳ م.)

۲-۳- در بحث مسؤولیت، علم و جهل نقض‌کننده، یکسان است و در هر حال، ناقض مسؤول تلقی می‌شود. بنابراین خواننده از اثبات عدم سوء نیت (که در امر کیفری مفروض است) یا وقوع اشتباه، طرفی نمی‌بندد.

۲-۴- سود و زیان نقض‌کننده و هدف وی از انجام عمل تکثیر یا عرضه غیر مجاز در مسؤولیت مدنی وی بی‌تأثیر است. (سالارپور گل ختمی، ۱۳۹۰ ش.)

۲-۵- حجم دو اثر در احراز نقض بی‌تأثیر است. بنابراین این‌که اثر اصلی بخشی از اثر ناقض باشد یا اثر ناقض تنها بخش کوچکی از اثر اصلی باشد، قاعداً در تحقق مسؤولیت مدنی ناقض تفاوتی نمی‌نماید. بنابراین انتشار یک کتاب به صورت خلاصه یا تهیه یک مقاله از رساله یک دانشجو، قرائت بخشی از یک کتاب، نقض محسوب می‌شود. (برتراند، ۲۰۱۲ م.)

اگرچه اندک بودن قسمت برداشت‌شده از اثر اصلی می‌تواند در برخی موارد به عنوان نقل مجاز و متعارف در نظر گرفته شود، ولی نباید فراموش کرد که ملاک و معیار این ارزیابی، نسبت بخش برداشت‌شده با اثر برداشت‌کننده است. (گویاک، ۱۹۹۷ م.) هیأت عمومی کیفری دیوان عالی فرانسه در تاریخ ۵ نوامبر ۱۹۹۳ در رأیی اعلام کرده است که «تکثیر کامل یک اثر، به هر شکل که باشد، نمی‌تواند به عنوان یک نقل کوتاه تحلیل شود.» (همان.) بنابراین کوچک کردن اندازه عکس‌ها برای قراردادن آن در یک کاتولوگ نمی‌تواند نقل باشد، زیرا کل اثر اصلی تکثیر شده است.

همچنین این دفاع که نقل کامل یک اثر تنها بخشی از اثر استفاده‌کننده از آن را فراهم می‌سازد، تأثیری در احراز نقض ندارد، زیرا برای بررسی وقوع نقض تأکید و توجه به برداشت از اثر اصلی است، نه جایگاهی که قسمت برداشت‌شده در اثر استفاده‌کننده، به خود اختصاص می‌دهد. بنابراین تکثیر یک مقاله و قراردادن آن به عنوان بخشی از یک کتاب یا تکثیر یک کتاب و گنجاندن آن به عنوان فصلی از یک دایره‌المعارف نافی تحقق نقض نیست.

۶-۲- برای وقوع نقض، نیازی نیست احتمال و شبهه اشتباه میان اثر اصلی و ناقض وجود داشته باشد. بنابراین حتی اگر اشخاص متعارف میان دو اثر به راحتی تمایز قایل شوند و آن‌ها را از همدیگر تمییز بدهند، مانع از آن نیست که نقض حاصل شده باشد. به عبارت بهتر، «القای شبهه» شرط تحقق نقض نیست. در نتیجه تلاش خواننده دعوای برای اثبات وجود تفاوت، علی‌رغم شباهت‌های عمده و اساسی، موجب رهایی وی از مسؤلیت نخواهد بود.

۷-۲- با این همه، یکی بودن اثر اصلی با اثر ناقض، شرط تحقق نقض نیست. به عبارت بهتر لازم نیست خواهان و مدعی اثبات نماید اثر ناقض دقیقاً تکرار همان اثر اوست. چه بسا برگرفتن، تکثیر یا عرضه بخش‌ها یا عناصر عمده و مهم که انعکاس شخصیت پدیدآورنده باشد، هرچند تمام اثر نباشد، نقض را محقق سازد. در این زمینه اثبات این که اثر اصلی منبع اثر ناقض بوده است، کافی است. (ویلسون، ۲۰۰۲ م.) همان‌گونه که گفته شد، نقض با تکثیر «جوهره اصلی و عمده اثر^۵» که همان اجزای تشکیل‌دهنده اصالت آن است، حاصل می‌شود. در کامن‌لا عبارت «جوهره اصلی و عمده اثر» با تعبیر «احساس و مفهوم کلی^۶» مطرح شده است و منظور از آن این است که اثر ناقض همان تأثیر کلی اثر اصلی را به همراه داشته باشد، مانند تکثیر یک رساله به صورت مقاله. (برتراند، ۲۰۱۲ م.) این روح کلی که مورد حمایت حقوق مؤلف است و موجب تحقق اصالت می‌شود، در برخی از آثار تنوع و ابعاد زیادی ندارد. به عبارت بهتر، برخی از آثار صرفاً بنا به ترکیب و تنظیم خود از اصالت برخوردارند و شاید بتوان گفت از درجه اصالت ضعیفی برخوردارند. در مورد این‌گونه آثار - که کتاب «نشانه‌ها» به دلیل نوع اطلاعات مندرج در آن، از آن جمله است - نقض صرفاً با برداشت جنبه‌های برجسته و متمایزکننده اثر و نه خود اطلاعات مندرج در آن حاصل می‌شود. دیوان عالی آمریکا در دعوای معروف Feist Publications Inc. v. Rural Telephone Serv. Co. در سال ۱۹۹۱ رأی داد که تکثیر شماره تلفن‌های منتشره در یک سالنامه خصوصی نقض

محسوب نمی‌شود، زیرا این اطلاعات فاقد حداقل اصالت ضروری برای برخوردار شدن از حمایت به عنوان حقوق مؤلف هستند. (کرنو و همکاران، ۲۰۰۳ م.)

همچنین در ارزیابی جوهره اصلی هم به کیفیت برداشت توجه می‌شود و هم به میزان و کمیت آن. تلاش برای انتخاب معیاری منحصر به میزان و درصد اخذ شده، قابل قبول نیست. (ویلسون، ۲۰۰۲ م.)

۸-۲- ملاک تحقق نقض «مشابهت‌های میان دو اثر» است. برای احراز نادیده‌گرفتن حقوق مؤلف، بدوا ارزیابی مشابهت میان دو اثر ضروری است. بار اثبات این شباهت‌ها به عهده مدعی است و خواننده دعوا نمی‌تواند به صرف اثبات وجود اختلافات میان آثار مذکور، از مسؤولیت مبری شود. دادگاه موظف است ابتدا به وجود مشابهت‌ها بپردازد و این شباهت‌ها، لازم نیست کامل و موجب یکی شناختن دو اثر باشد. همین که جوهره اثر اصلی بدون مجوز اخذ شده باشد، نقض حاصل می‌گردد. این امر که نقض بر اساس شباهت‌های دو اثر سنجیده می‌شود، یکی از قواعد عمومی بررسی نقض است. (گوتیه، ۲۰۱۲ م.)

با این حال، اگر اثبات تفاوت‌ها و اختلافات میان دو اثر، نقش و تأثیر عمده و کلی اثر اول را از بین ببرد، ویژگی‌های فردی اثر دوم به اثبات می‌رسد و در نتیجه نقض رخ نداده است، ولی اگر اختلافات در امور کم اهمیت باشد و وجود تفاوت‌ها مانع از تأثیر عمده اثر اول نشده باشد، نقض محقق خواهد بود. (برتراند، ۲۰۱۲ م.)

با این حال، در ارزیابی مشابهت‌ها باید توجه کرد که گاهی طبیعت و ماهیت دو اثر موجب می‌شود که اثر دوم از حیث نتیجه یا تسلسل مطالب به اثر اول شبیه باشد، مانند اطلاعات مربوط به نشانی و تلفن‌هایی که در یک اثر درج شده و دیگری نیز همان اطلاعات را در اثری دیگر ارائه نماید. در این حالت، صرف مشابهت در اطلاعات دلیل بر نقض نیست. در مقابل وقتی از شنیدن یک موسیقی، موسیقی دیگری به ذهن متبادر می‌شود، احتمال وقوع نقض بیشتر است. (ویلسون، ۲۰۰۲ م.)

ج: وظایف اشخاص مرتبط در دعوای نقض

در دعوای نقض، خواهان و خوانده و دادگاه رسیدگی کننده وظایف متفاوتی بر عهده دارند که عدم انجام دقیق هر یک از آنها ممکن است، احقاق حق خواهان را متوقف یا تعطیل سازد، اما عملکرد خواهان مقدم بر دو شخص دیگر، قابل توجه است:

۱- تکالیف خواهان دعوای نقض

قبل از آنکه موقعیت خواهان دعوای نقض مورد تحلیل قرار گیرد، بهتر است بررسی کنیم که خواهان به لحاظ حقوقی چه شخصی است.

۱-۱- خواهان: بدون شک پدیدآورنده یا ورثه وی در صورتی که حقوق اثر واگذار نشده باشد، برای طرح دعوای نقض ذیحق هستند، اما در فرضی که حقوق یا برخی از حقوق مالی اثر به غیر واگذار شده باشد، تردید در مورد سمت آنها مطرح می‌شود. در حقوق ایران، با توجه به بقای حقوق معنوی که وجودش در بهره‌مندی از حقوق مالی حداقل به نحو غیر مستقیم مؤثر است، برای مؤلف یا ورثه وی از یکسو، و اصل تجزیه‌پذیری حقوق مؤلف که موجب می‌شود مؤلف بتواند هم زمان بعضی از حقوق خود را به اشخاص مختلف واگذار نماید یا برای خود نگه دارد و علاوه بر این، امکان ایجاد شیوه‌های جدید بهره‌برداری که در صورت عدم انتقال، به خود پدیدآورنده تعلق خواهد داشت، پذیرش سمت آنها، حتی در فرض انتقال حقوق مالی، منطقی است. ضمن آنکه در هر حال، حقوق مؤلف، حداکثر برای مدت سی‌سال قابل انتقال است و پس از آن مدت، حقوق اثر به خود پدیدآورنده یا ورثه وی تعلق خواهد داشت.^۷

در فرانسه، به موجب رأی ۲۴ فوریه ۱۹۹۸ شعبه اول دیوان عالی کشور، امکان طرح دعوا توسط خود مؤلف در فرض واگذاری حقوق به شرکت‌های اداره جمعی حقوق مؤلفان به عدم اقدام آن شرکت‌ها موکول شده است. (کورنو و همکاران، ۲۰۰۳ م؛ کرو، ۱۹۹۸ م.)

در مورد آثار اشتراکی که بیش از یک پدیدآورنده در خلق اثر نقش دارد و «کار یکایک آنان جدا و متمایز نباشد»، «حقوق ناشی از آن (اثر) حق مشاع پدیدآورندگان است.^۸» یکی از این حقوق، طرح دعوا برای جلوگیری از نقض و مطالبه خسارات ناشی از

آن است. در مورد این‌که آیا هر یک از این پدیدآورندگان به تنهایی حق طرح دعوا دارد یا خیر، قانون ایران حکمی ندارد. احکام آثار مشترک به قواعد اداره اموال مشاع در قانون مدنی گره خورده است. بر اساس قواعد، شریک مال مشاع می‌تواند برای احقاق حق مشاع خود طرح دعوا نماید و یا سایر تصرفات حقوقی را به عمل آورد^۹، ولی این صلاحیت در حقوق سایر کشورها مورد بحث و مناقشه است. (محمدزاده وادقانی، ۱۳۸۵ ش؛ صادقی، ۱۳۸۶ ش.)

علاوه بر پدیدآورنده یا ورثه وی، انتقال‌گیرنده تمام یا برخی از حقوق مؤلف نیز با تکیه بر حقوق قراردادی و طبعا قانونی خود به لحاظ آنکه از عمل ناقض متضرر می‌شود، حق طرح دعوا علیه وی را دارد. در این میان، تفاوتی میان انتقال‌گیرنده اصلی یا فرعی و دست دوم دیده نمی‌شود. (گوتیه، ۱۹۹۹ م.) اگرچه ماهیت و نوع قراردادهای بهره‌برداری از حقوق مؤلف در قلمرو حقوق و تعهدات طرفین مؤثر است، ولی به نظر می‌رسد از حیث حق طرح دعوا، در حقوق ایران، تفاوت بارزی میان قرارداد سفارش خلق اثر یا قرارداد کار برای خلق اثر یا قرارداد نشر و... وجود ندارد. با این حال، توجه به آثار برخی قراردادهای که فقط حق یا حقوق مشخصی را به گیرنده مجوز اعطا می‌کنند، تردیدهایی در مورد سمت آن‌ها به وجود می‌آورد. مانند قرارداد اجازه ترجمه یک اثر.

همچنین دولت در مواردی که قائم مقام پدیدآورنده متوفای بلاوارث می‌شود، در مدت اعتبار حقوق مالی، از این کیفیت برخوردار می‌شود. (محمدی، ۱۳۸۶ ش.) در پایان این نکته نیز قابل ذکر است که با توجه به امکان واگذاری و مصالحه حق طرح دعوا به اشخاص ثالث، قابل تصور است که خواهان دعوا صرفاً منتقل‌الیه این حق باشد بدون آنکه مؤلف یا ورثه وی یا طرف قرارداد واگذاری حق بهره‌برداری باشد.^{۱۰}

۲-۱- تکالیف خواهان: خواهان در دعوای خود از دو اماره عمده و اساسی بهره می‌برد:

اماره مؤلف‌بودن: بدین معنا که هر کس که نامش بر روی اثر درج شده باشد، پدیدآورنده و ذی‌نفع در دعوا محسوب می‌شود. این امر در مورد مؤلفان آثار اشتراکی نیز وجود دارد. با این حال در برخی کشورها در مورد آثار سمعی و بصری اماره مؤلف‌بودن

به سود برخی از افراد (حقوق فرانسه و اسپانیا) یا تهیه‌کننده اثر (انگلیس و آمریکا) پیش‌بینی شده است. این اماره در مورد اشخاص حقوقی - که در حقوق ایران نمی‌توانند مؤلف باشند و تنها انتقال‌گیرنده حقوق مالی مؤلف هستند - و سایر انتقال‌گیرندگان و طرف‌های قرارداد پدیدآورنده، وجود ندارد. با این حال، اثبات وراثت از مؤلف، موجب برخورداری ورثه از همین اماره می‌شود.

اماره دوم اصالت اثر است: ماده اول قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ در ارائه تعریف خود از «اثر» گشاده‌دستی قابل توجهی به خرج داده است و به طور کلی و مطلق «هر آنچه» از راه دانش و هنر و... به دست می‌آید، را «اثر» دانسته است. با این تعریف، ملاک وجود اثر تلاش و خلاقیت فردی است و هر چیزی که نتیجه این تلاش باشد و یک شکل خارجی (خارج از ذهن فرد مذکور) داشته باشد، اثر است. بنابراین کافی است این ویژگی‌ها که احراز وجودشان در یک دستاورد دشوار نیست، موجود باشند تا آن را اثر به معنای قانونی بدانیم. به عبارت بهتر، اصالت ظهور هر آنچه از راه دانش و هنر و ابتکار حاصل می‌شود در اثر، پذیرفته شده است.

علاوه بر این ثبت اثر نیز امری اختیاری است^{۱۱} و حتی در مواردی که به لحاظ قواعد آمره، اخذ مجوز برای انتشار یا عرضه یک اثر ضرورت پیدا می‌کند، نه تنها این اقدامات مربوط به پس از خلق اثر و مقدمات انتشار یا عرضه آن است، بلکه خود بررسی مقامات و مراجع ذیصلاح نیز جنبه ثبوتی و احراز اصالت ندارد، لذا گواهی یا مجوز این مراجع نیز به خودی خود و به طور قاطع معرف اثر بودن کار ارائه شده نیست.^{۱۲} (انصاری، ۱۳۸۶ ش.) بنابراین بر اساس حکم ماده اول قانون فوق که متضمن پذیرش اصالت ظهور عرفی نتیجه خلاقیت به عنوان اثر از یکسو و مقید و مشروط‌نبودن اثر به قیود یا شرایط خاص و بی‌تأثیری شکل، محتوا، ارزش و هدف آثار در بهره‌مندی آن‌ها از حمایت قانونی است، به نظر می‌رسد در حقوق ایران اصالت، مشروط به وجود یک بیان منحصر از اندیشه‌های فرد یا حتی اطلاعات عمومی مفروض است و مدعی خلاف باید بار اثبات را به دوش بکشد.

در حقوق فرانسه نیز برخی از نویسندگان، اماره اصالت را پذیرفته و آن را نقطه مقابل تکلیف قانونی مدعی نقض حقوق مؤلف برای اثبات وجود تشابهات میان دو اثر و به طور کلی نقض می‌دانند.^{۱۳} (گوتیه، ۱۹۹۹ م؛ برتراند، ۲۰۱۲ م.)

اما با وجود این، خواهان یا وکیل مصلحت‌اندیش و نکته‌سنج به این امارات شکننده دل نمی‌بندد و به ویژه در مورد آثاری که درجه اصالت آن‌ها ضعیف و رقیق است از قبل چاره دفاعیات خوانده را تمهید می‌کند و به نحو مقتضی با برجسته‌کردن علائم اصالت اثر خود یا موکل، در اقناع ذهنی قاضی سعی می‌نماید.

خواهان در پناه امارات فوق از خطر محکومیت و بی‌نتیجه‌ماندن دعوا در امان نیست. او باید ضمن در نظر داشتن وجوه اختلاف و تمایز اثر مورد ادعای خود با اثر ناقض، تلاش نماید مشابهت‌های آن دو را به نحو کامل به ذهن قاضی القا نماید. وظیفه او اثبات شباهت‌های دو اثر است، به نحوی که نقض را مسلم سازد. این شباهت‌ها تنها وقتی نقض را هویدا می‌سازند که جوهره اثر اصلی را به اثر ناقض انتقال داده باشند. بنابراین صرف مشخص کردن شباهت‌های شکلی و ظاهری در مورد آثاری که در قلمرو شکل بیان واحد قرار می‌گیرند یا اثبات مشابهت فراوان، ولی کم (اینجا مبهم و متناقض است) نتیجه در مورد آثاری که بر اطلاعات عمومی مبتنی هستند، نمی‌تواند نقض را به اثبات برساند. در این گونه آثار، اطلاعات مندرج در هر دو اثر، اطلاعات در دسترس همگان یا اکثر جامعه بوده و برداشت از یک اثر، برای اثر دوم اجتناب‌ناپذیر است. (گوتیه، ۱۹۹۹ م.) با وجود این، صرف اثبات برخی مشابهت‌ها مانند شباهت در محتوا یا حتی یکی بودن آن‌ها نمی‌تواند دلیل قاطع و مؤثری باشد، مثلاً اگر لیست مشخصی از اطلاعات در یک اثر تهیه شده و اثر دیگری همان لیست را به گونه‌ای دیگر تهیه نماید، صرف وحدت محتوا دلیل بر نقض حقوق مؤلف نیست. طبیعی است کوشش در اثبات ویژگی‌های فردی خواننده یا اهداف وی از خلق اثر مورد ادعای نقض، موجب نتیجه بخش دانستن دعوای خواهان نمی‌شود.

۲- تکالیف خواننده دعوای نقض

چه شخص یا اشخاصی ممکن است خواننده یا خواندگان دعوای نقض باشند و خواننده در چنین مواردی با وجود اصل براءت و اصل عدم، چه وظایفی به عهده دارد تا خود را از دعوا برهاند.

۱-۲- **خواننده:** خواننده، شخصی است که اثر مورد ادعای نقض منسوب به اوست. اعم از آنکه شخص حقیقی باشد یا در مورد آثار سفارشی و کارگری، شخص حقوقی. در اینجا نیز اماره مؤلف بودن در مورد کسی که اثر به نام وی منتشر یا عرضه شده است، وجود دارد، ولی اثبات خلاف آن، میسر است. ماده ۲۸ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ اعلام کرده است «هرگاه متخلف از این قانون شخص حقوقی باشد، علاوه بر تعقیب جزایی شخص حقیقی مسؤول که جرم ناشی از تصمیم او باشد، خسارات شاکی خصوصی از اموال شخص حقوقی جبران خواهد شد و در صورتی که اموال شخص حقوقی به تنهایی تکافو نکند مابه‌التفاوت از اموال مرتکب جرم جبران می‌شود.» همین حکم در ماده ۸ قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲ تکرار شده است. با این حال، تبصره ماده ۱۳ قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ اعلام کرده است «خسارات شاکی خصوصی از اموال شخص مرتکب جرم جبران می‌شود.» با نگاه ساده به دو ماده ۲۸ قانون حمایت از حقوق ... و ۷ قانون ترجمه و تکثیر از یکسو و تبصره ماده ۱۳ قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای چنین به نظر می‌رسد که این احکام از حیث طرف دعوای نقض احکام متفاوتی دارند: به عبارت دیگر در مورد نرم‌افزارها باید علیه شخص حقیقی (مرتکب جرم) طرح دعوا شود در حالی که در دو قانون متقدم ابتدائاً باید به شخص حقوقی مراجعه شود و سپس با وجود شرایط خاص امکان مراجعه به شخص حقیقی نماینده آن شخص حقوقی به وجود می‌آید، ولی این برداشت سطحی به نظر می‌رسد، زیرا در دو قانون متقدم متخلف بودن شخص حقوقی نسبت به قوانین و نقض حقوق مؤلف توسط آنان، پذیرفته شده است و به عبارت دیگر

خواننده دعوا اصولاً آن‌ها هستند. در قانون اخیر نیز همین نتیجه از حیث قواعد عمومی حاکم بر مجازات اشخاص حقوقی، حاکم است. علاوه بر این، تفاوت قواعد حاکم بر مجازات‌ها و مسؤولیت مدنی (از جمله اصل شخصی بودن مجازات، غیر قابل اعمال بودن مجازات بر اشخاص حقوقی و...) تردید ایجاد شده در مورد خواننده دعوی نقض حقوق نرم‌افزارها (شخص حقوقی) را مرتفع می‌سازد. همچنین ناقض هر شخصی است که طبق قواعد مسؤولیت مدنی بتوان وقوع زیان به خواهان را، به وی نسبت داد. در این صورت، لزوم طرح دعوی نقض، به طرفیت شخص یا اشخاصی که اثر را مستقیماً نقض کرده‌اند، برطرف می‌شود و می‌توان علیه کارفرمایان و اشخاص حقوقی مسؤول نیز طرح دعوا نمود. در مورد بهره‌برداری اینترنتی از آثار، علاوه بر ناقض اصلی، ارائه‌کننده خدمات نیز باید عنوان سبب بروز خسارات طرف دعوا قرار بگیرد.^{۱۴} (ویوانت و همکاران، ۲۰۰۹ م؛ فارچی، ۲۰۰۳ م.)

خود مؤلف و پدیدآورنده نیز ممکن است خواننده دعوی نقض باشد:

در مواردی که پدیدآورنده حقوق خود را واگذار کرده است، و با این حال اقدام به تکثیر یا عرضه اثر یا واگذاری مجدد این حقوق به سایرین بنماید، به عنوان خواننده دعوی نقض حقوق مؤلف، طرف دعوا قرار می‌گیرد. (برتراند، ۲۰۱۲ م.) همچنین طرف قرارداد پدیدآورنده (انتقال‌گیرنده)، در فرضی که خارج از حقوق انتقال گرفته شده، اقدام به تکثیر یا عرضه حقوق مؤلف بنماید، ممکن است خواننده دعوی نقض باشد.

۲-۲- موقعیت خواننده دعوا: اصل بر برائت است و خواننده دعوا نیازی به ارائه دلیل برای اثبات عدم مسؤولیت خود ندارد.^{۱۵} (ماده ۱۹۷ قانون آیین دادرسی مدنی، مصوب ۱۳۷۹ ش.) با این حال وجود امارات پدیدآورندگی و اصالت به شرحی که ذکر شد، موجب می‌شود که در فرض طرح دعوا، ناقض ادعایی در مقام مخالف امارات قرار بگیرد، لذا خواننده دعوی نقض برای دفاع از خود می‌تواند قبل از هر چیز ذی‌حق و ذی‌نفع نبودن خواهان و سپس عدم اصالت اثر مورد ادعای وی را مطرح نماید. اثبات عدم اصالت از طریق ارائه دلایل عدم مداخله خواهان در خلق اثر، عدم وجود خلاقیت در اثر و...^{۱۶}

میسر می‌شود. مشخص است و اثر به طور تبعی نقض آن به اصالت وابسته هستند. (ویوانت و همکاران، ۲۰۰۹ م.)

اما صرف نظر از موارد فوق و در مراحل بعدی، چنین طرف دعوی باید درصدد اثبات تفاوت‌های جوهری دو اثر مورد بحث، برآید. ارائه دلایل وجوه تمایز عمده دو اثر باعث استنتاج این نتیجه می‌شود که اثر دوم، انطباق چندانی با اثر اول ندارد یا این که وجوه اشتراک آن‌ها در امور جزئی است و اثر دوم و مورد ادعای نقض، جوهره و سبک خاص خود را دارد.

روشن است که در مورد دفاعیات خواننده نیز اثبات ویژگی فردی پدیدآورنده^{۱۷} یا تلاش برای ارائه دلیل چگونگی جمع‌آوری اطلاعات یا اثبات گسترده و وسیع بودن اثر خود نسبت به اثر اصلی مورد ادعا یا کم‌بودن حجم اثر اصلی مورد ادعا نسبت به اثر خواننده، تأثیری در دعوا ندارد. همچنین تلاش برای اثبات عدم ثبت اثر اصلی یا مدلل کردن هدف خواننده از خلق اثر جدید (مانند مصالح و منافع عمومی) یا وجود اهداف مجاز و غیر سودجویانه در این مورد، مؤثر نیست. با این حال، ارائه دلیل برای ثابت کردن هدف آموزشی و علمی یا انتقادی یا استفاده شخصی و غیر تجاری به همراه کوشش برای نشان دادن حجم کوتاه برداشت‌ها می‌تواند موجب رهایی خواننده از مسؤلیت باشد.

۳- موقعیت دادگاه رسیدگی کننده

در حقوق ایران، قواعد عمومی صلاحیت دادگاه در رسیدگی به دعاوی حقوقی در این مورد مراعات می‌شود.^{۱۸} بر این اساس، تشخیص محکمه رسیدگی کننده و وظایف آن قابل توجه است.

۳-۱- دادگاه رسیدگی کننده: قاعداً دادگاه محل اقامت خواننده، برای رسیدگی به دعاوی نقض صلاحیت دارد. دعوی نقض جزء دعاوی مسؤلیت مدنی غیر قراردادی است و بر این اساس، به لحاظ فقدان رابطه قراردادی، قاعده اصلی محل اقامت خواننده، اعمال می‌گردد.^{۱۹}

۲-۳- وظایف دادگاه در رسیدگی به دعوای نقض: علاوه بر وظایف عمومی محکمه در رعایت قوانین ماهوی و شکلی حاکم بر بحث رسیدگی، در دعوای خاص مورد نظر، دادگاه وظایف ویژه‌ای دارد:

دادگاه باید پس از تعیین چارچوب دعوا و احراز اثربودن آنچه خواهان مدعی است خلق کرده و خواننده آن را به طور غیر قانونی تکثیر یا عرضه نموده است، موظف است دو اثر را با هم مقایسه و در ترازوی سنجش خود قرار دهد. برای این منظور قاضی باید در کنار خواهان معیارهای اصالت اثر مورد ادعا را مشخص و دسته‌بندی نماید. در این راه، تقسیم اثر اصلی به چند عنصر عمده، مثلاً ده یا بیست عنصر اصلی مانند (در مورد کتاب) نحوه تقسیم‌بندی مطالب، شیوه ارجاعات، شخصیت‌ها، تسلسل مطالب و... در ابتدا و سپس انجام همین امر در مورد اثر مورد ادعای نقض، ضروری است. در صورت تکرار قسمت‌های عمده مذکور در هر دو اثر، به نحوی که جوهره اثر اصلی در اثر تقلبی نیز دیده شود، نقض رخ داده است. روشن است که پس از تعیین وجوه شباهت، ملاحظه اختلافات فیمابین دو اثر نیز نباید مورد اغماض قرار گیرد. به این ترتیب، نقض یا عدم آن به راحتی احراز می‌شود.^{۲۰} چنانچه قاضی شخصاً امکان تشخیص اصالت اثر اصلی یا وقوع نقض را نداشته باشد، ارجاع موضوع به کارشناس متخصص در این زمینه ضروری است.

در هر حال ارزیابی دادگاه از اصالت و نقض باید فارغ از اهداف خلق هر دو اثر مورد بحث، ماهیت آن دو، ارزش اجتماعی یا اقتصادی آن‌ها و شخصیت مؤلف اثر اصلی و خواننده دعوا و سایر جهات که در خلق اثر مورد توجه نیستند، انجام پذیرد.

نتیجه‌گیری

در حالی که سال‌هاست بحث حمایت از حقوق پدیدآورندگان آثار به ویژه با اقدامات عملی مانند تأسیس رشته‌های تخصصی مالکیت فکری در برخی دانشگاه‌های بزرگ ایران و تصویب قوانین خاص و بالاخره تلاش‌های عمده برای الحاق ایران به سازمان تجارت جهانی، در سطح اول مباحثات حقوقی کشور مطرح شده است، به نظر می‌رسد، هنوز مبادی و مبانی اولیه این حقوق به خوبی مورد تحلیل و سنجش قرار نگرفته است. آرای قضایی در این زمینه، به ندرت صادر شده و این اندکی آراء، مانع از شکل‌گیری رویه قضایی مؤثر شده است. یکی از عمده‌ترین مفاهیم حقوق مؤلف، مفهوم اصالت اثر است. اصالت به معنای تلاش خلاق و فردی پدیدآورنده اثر است که فارغ از ملاحظات مربوط به هدف، نتایج و کاربرد اثر، ارزش بازاری یا تجاری یا فرهنگی آن و ویژگی‌های شخصی خالق اثر، مورد سنجش قرار می‌گیرد. توجه به این‌گونه خصایص موجب دورشدن از اصول حقوق مؤلف می‌شود و محکمه رسیدگی‌کننده به ادعای نقض را دچار تکلف می‌سازد. کسی که مدعی نقض حقوق مؤلف اثر خود است ناگزیر باید در چاره‌ای برای پاسخ به شبهات مربوط به اصالت اثر خود از قبل تمهید لازم را در دعوا در نظر بگیرد و ویژگی‌های منحصر به فرد و متمایز کار خود را نمایان سازد.

مفهوم نقض حقوق مؤلف نیز معیارهای ویژه‌ای دارد و محاکم نمی‌توانند بدون توجه به آن‌ها یا با در نظرگرفتن ضوابط غیر مؤثر مانند کمیت و کیفیت منابع مورد استفاده در اثر یا رسمی بودن منبع اطلاعات اثر ناقض یا کم بودن مشابهت‌های دو اثر مورد بحث، تصمیم‌گیری نمایند. نقض یک اثر، تکثیر یا عرضه جوهره اصلی یک اثر - که ممکن است در شکل و ساختار یا ترکیب آن و بیان اطلاعات یا خود اطلاعات منعکس شده باشد - را در ذهن تداعی می‌کند و در راه احراز این امر بررسی وجوه اشتراک دو اثر مورد اختلاف و متعاقباً توجه به وجوه تمایز آن‌ها حتی از طریق جلب نظر کارشناس، ضروری است. در صورت وجود اشتراک‌های عمده و اساسی، نقض حاصل می‌شود،

هرچند اختلافاتی میان دو اثر دیده شود و بالعکس اگر تشابهات ناچیز و اختلافات عمده باشد، نقضی رخ نداده است.

با هدف اثبات نقض، علاوه بر ضرورت اثر بودن آنچه خواهان متعلق به خود می‌داند، مدعی باید تلاش کند برداشت جوهره اثر خود توسط اثر خوانده را به اثبات برساند و در این راه علاوه بر وی، دادگاه نیز وظایف خاصی در جهت کشف واقعیت به عهده دارد، اما خواننده دعوای نقض نیز می‌تواند با توجه به برخورداری خواهان از اماره مؤلف‌بودن و اماره اصیل‌بودن اثر خود، خلاف آن‌ها را به اثبات برساند یا به طرق دیگر بی‌حقی وی را محرز سازد.

پی‌نوشت‌ها

۱. تبصره ۱ ماده ۶ این قانون مقرر کرده است: «سرقه ادبی عبارت است از نسبت‌دادن عمدی تمام یا بخش قابل توجهی از آثار و نوشته‌های دیگران به خود یا غیر ولو به صورت ترجمه.»

2. Copyright

۳. بندهای ۱، ۳، ۵، ۶ و ۷ ماده ۵

۴. ماده ۶۲ قانون مذکور اعلام می‌کند: «حق تکثیر، اجرا و توزیع (عرضه و نشر) آثار تحت حمایت قانون حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۹/۳ و قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲/۹/۲۶ و قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹/۱۰/۴ به صورت داده پیام منحصرأ در اختیار مؤلف است. کلیه آثار و تألیفاتی که در قالب داده پیام می‌باشند، از جمله اطلاعات، نرم‌افزارها و برنامه‌های رایانه‌ای، ابزار و روش‌های رایانه‌ای و پایگاه‌های داده و همچنین حمایت از حقوق مالکیت‌های فکری در بستر مبادلات الکترونیکی، شامل حق اختراع، حق طراحی، حق مؤلف، حقوق مرتبط با حق مؤلف، حمایت از پایگاه‌های داده، ... و حمایت از اسرار تجاری، مشمول قوانین مذکور در این ماده و قانون ثبت علائم و اختراعات مصوب ۱۳۱۰/۴/۱ و آیین‌نامه اصلاحی قانون ثبت علائم تجاری و اختراعات مصوب ۱۳۳۷/۴/۱۴ خواهد بود، منوط بر آن که امور مذکور در آن دو قانون موافق مصوبات مجلس شورای اسلامی باشد.

تبصره ۱: حقوق مالکیت ادبی و هنری (Related Rights) که پیش از این به عنوان حقوق جانبی مالکیت ادبی و هنری (Neighbouring Rights) شناخته می‌شدند، شامل حقوق مادی و معنوی برای عناصر دیگری علاوه بر مؤلف، از جمله حقوق هنرمندان مجری آثار، تولیدکنندگان صفحات صوتی و تصویری و سازمان‌ها و مؤسسات ضبط و پخش می‌باشند که مشمول قوانین مصوب ۱۳۴۸/۹/۳ و ۱۳۵۲/۹/۲۶ مورد اشاره در این ماده می‌باشند.

ماده ۷۴ همین قانون نیز اعلام کرده است: «هر کس در بستر مبادلات الکترونیکی با تکثیر، اجرا، توزیع (عرضه و نشر) مواردی که در قانون حمایت حقوق مؤلفان، مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸/۹/۳ و قانون ترجمه و تکثیر کتب و نشریات و آثار صوتی مصوب ۱۳۵۲/۹/۲۶ و قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹/۱۰/۴، منوط بر آن که امور مذکور طبق مصوبات مجلس شورای اسلامی مجاز شمرده شود [کذا]، در صورتی که حق تصریح‌شده مؤلفان را نقض نماید، به مجازات سه‌ماه تا یک‌سال حبس و جزای نقدی به میزان پنجاه میلیون (۵۰/۰۰۰/۰۰۰) ریال محکوم خواهد شد.»

5. L'Éssence Caractéristique

6. Total Concept and Feel

۷. ماده ۱۴ مقرر می‌دارد: «انتقال‌گیرنده حق پدیدآورنده می‌تواند تا سی سال پس از واگذاری از این حق استفاده کند مگر این‌که برای مدت کم‌تری توافق شده باشد.»

۸. ماده ۶ قانون ایران

۹. به عنوان مثال بر اساس ماده ۴۳ قانون اجرای احکام مدنی مصوب ۱۳۵۶ شریک مال مشاع حق دارد حتی علیه شریک دیگر دعوی خلع ید طرح بنماید.

۱۰. امکان طرح دعوا از ناحیه طلبکاران صاحب حقوق نقض‌شده، علیه ناقض، با توجه به قواعد حقوق ایران وجود ندارد. (کاتوزیان، ۱۳۷۴ ش.، ص ۳۶۰ به بعد)

۱۱. ماده ۲۱ قانون مذکور می‌گوید: «پدیدآورندگان می‌توانند اثر و نام و عنوان و نشانه ویژه خود را در مراکزی که وزارت فرهنگ و هنر (وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی فعلی) با تعیین نوع آثار آگهی می‌نمایند به ثبت برسانند» با این حال، قانون حمایت از حقوق پدیدآورندگان نرم‌افزارهای رایانه‌ای مصوب ۱۳۷۹ به گونه‌ای غیر مستقیم در ماده ۹ خود ثبت نرم‌افزارها و اخذ گواهی تأییدیه آن از شورای عالی انفورماتیک را اجباری کرده است. (برای مطالعه بیشتر رک: مهدی‌زاده، ح. ۱۳۸۹ ش.). ثبت اثر ادبی و هنری و حمایت‌های قانونی، چاپ اول، تهران، انتشارات مجد نقد تحلیلی؛ محمدی، پ. (۱۳۹۰ ش.). ثبت آثار و آثار ثبت؟. مجله تخصصی کلیات کتاب ماه. انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، صص ۲۱-۱۲.

۱۲. با این حال، ثبت اختراعات یا علائم تجاری و موارد موضوع حقوق مالکیت صنعتی، باعث اثبات رابطه مخترع با اختراع یا علامت تجاری با کسی که علامت به نام وی ثبت شده است، می‌شود.

۱۳. ملاحظه برخی از آرای صادر در حقوق فرانسه خلاف نظر فوق را تأیید می‌کند، مثلاً شعبه اول دادگاه استیناف لیون در مارس ۱۹۸۹ رأی داده است «اثبات ویژگی‌های منحصر به فرد که به مدعی اجازه می‌دهد چنین ادعایی مطرح نماید بر عهده عکاسی است که پدیدآورنده بودن خود را ادعا می‌کند.»

۱۴. در مورد مسؤلیت مدنی این‌گونه اشخاص هنوز نظام ثابت و یکنواختی در دنیا به وجود نیامده است و قانون تجارت الکترونیکی مصوب ۱۳۸۳ ایران نیز حکم خاصی در این مورد ندارد. به طور کلی دو دیدگاه در مورد مسؤلیت این اشخاص دیده می‌شود: نظام مسؤلیت مدنی عینی (responsabilité objective) و نظام مسؤلیت مبتنی بر تقصیر. در حالت اخیر، شرایط تقصیر ارائه‌کننده خدمت و میزان و اهمیت آگاهی و علم وی به محتویات ناقص حقوق مؤلف (از جمله)، مورد اختلاف است. برای ملاحظه تحلیل بسیار جالب و جامع نک:

Strowel, A. Ide, N. (2001). La Responsabilité Des Intermediaries Sur Internet. *RIDA*. 185: 3-167, 168: 3-153.

۱۵. ماده ۱۹۷ بیان کرده است: «اصل براءت است. بنابراین اگر کسی مدعی حق یا دینی بر دیگری باشد باید آن را اثبات کند در غیر این صورت با سوگند خواننده حکم براءت صادر خواهد شد.»

۱۶. تلاش برای اثبات نقش تجهیزات در خلق اثر مورد ادعا، این که اثر اصلی مورد ادعا خود نقض حقوق دیگران بوده است، در قلمرو عمومی بودن اثر و عدم تازگی در مورد برخی آثار هنری از آن جمله هستند.

۱۷. در حقوق ایران با توجه به حکم ماده ۲۲ قانون حمایت حقوق مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ به نظر می‌رسد اثبات این امر که اثر مورد ادعای خواهان اولین بار در ایران تکثیر، نشر، پخش یا اجرا نشده است به طور غیر قابل باوری، برای خواننده در قبال خواهانی که به لحاظ حقوق معنوی ذیحق دانسته می‌شود، دفاع مؤثری است

۱۸. در دعوی کیفری نقض، قواعد صلاحیت مندرج در قانون آیین دادرسی کیفری از جمله محل وقوع جرم که در مورد نقض اینترنتی اثر، محل گفتگو است، اعمال می‌شود.

۱۹. برای بررسی و مطالعه بیشتر در زمینه صلاحیت دادگاه‌ها در زمینه حقوق مالکیت فکری به این منابع توصیه می‌شود: انصاری، ب. (۱۳۸۲ ش.). صلاحیت بین‌المللی و شناسایی و اجرای احکام خارجی در دعاوی مالکیت فکری. مجله پژوهش‌های حقوقی. شماره ۳، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی، شهر دانش، صص ۶۰-۲۲۵؛ رئیسی، ل. (۱۳۸۷ ش.). دادگاه صلاحیت‌دار در دعاوی حقوق مالکیت معنوی در روابط بین‌الملل خصوصی. اندیشه‌های حقوق خصوصی. سال پنجم، ش ۱۳، صص ۶۶-۱۴۳.

۲۰. شعبه سوم دادگاه شهرستان پاریس در دعوی معروف Bicyclett blu (مورخ ۶ دسامبر ۱۹۸۹) در انجام این مقایسه اعلام کرده است: «با بررسی مقایسه‌ای دو اثر مورد بحث در تعدادی از اسنادهای خاصی که به عنوان تشریح ذکر شده‌اند نتیجه می‌شود که برداشت‌هایی کاملاً هدفمند و معین توسط اثر تقلبی از اثر اصلی که اصالت آن مورد تردید نیست، در مورد اجزای تشکیل‌دهنده ذات اثر انجام شده است. حقه‌های عمومی، طرح نوشتار، روند نمایش، خصایص فیزیکی و روانی شخصیت‌های اصلی و روابط آن‌ها با همدیگر، روابط برخی از شخصیت‌های فرعی، بسیاری از موقعیت‌های ویژه، ترکیب و عرضه بسیاری از صحنه‌ها...» (برتراند، ۲۰۱۲ م.)

فهرست منابع

الف - فارسی:

- امامی، ا. (۱۳۸۶ ش.). حقوق مالکیت معنوی. تهران: بنیاد حقوقی میزان، جلد اول.
- اناری، ب. (۱۳۸۶ ش.). رابط اثر قابل حمایت در نظام مالکیت‌های ادبی و هنری (کپی‌رایت). مجله تحقیقات حقوقی. تهران: انتشارات دانشگاه شهید بهشتی، شماره چهل و پنجم، صص ۹۷-۱۵۱.
- انصاری، ب. (۱۳۸۲ ش.). صلاحیت بین‌المللی و شناسایی و اجرای احکام خارجی در دعاوی مالکیت فکری. مجله پژوهش‌های حقوقی. تهران: مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی، شهر دانش، شماره سوم، صص ۶۰-۲۲۵.
- آیتی، ح. (۱۳۷۵ ش.). حقوق آفرینش‌های فکری. تهران: نشر حقوقدان، چاپ اول.
- رئیزی، ل. (۱۳۸۷ ش.). دادگاه صلاحیت‌دار در دعاوی حقوق مالکیت معنوی در روابط بین‌الملل خصوصی. اندیشه‌های حقوق خصوصی. سال پنجم، شماره سیزدهم، صص ۶-۱۴۳.
- زرکلام، س. (۱۳۸۷ ش.). حقوق مالکیت ادبی و هنری. تهران: انتشارات سمت، چاپ اول.
- سالاریپور گل ختمی، ا. (۱۳۹۰ ش.). مطالعه تطبیقی نقض حقوق پدیدآورندگان آثار ادبی و هنری در نظام حقوقی ایران و انگلستان. تهران: انتشارات جاودانه، صص ۵ و ۱۱۳.
- الستی، س. (۱۳۸۳ ش.). حقوق کیفری مالکیت ادبی و هنری. تهران: نشر میزان.
- شیخی، م. (۱۳۸۴ ش.). ضمانت اجراهای حقوق مالکیت ادبی و هنری در حقوق ایران و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی. مجله حقوقی دادگستری. شماره پنجاهم، صص ۹۷-۱۵۱.
- صادقی، م. (۱۳۸۶ ش.). مالکیت حقوق مؤلف، تأملاتی در حقوق تطبیقی: مجموعه مقالات اهدایی به دکتر سیدحسین صفایی. انتشارات سمت و دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، صص ۲۱۷-۳۳.
- کاتوزیان، ن. (۱۳۷۴ ش.). نظریه عمومی تعهدات. تهران: نشر یلدا، چاپ اول، ص ۲۶۰.

محمدزاده وادقانی، ع-ر. (۱۳۸۵ ش.). *اصول بنیادین، حقوق مؤلف و حقوق مجاور*. تهران: نشر میزان، چاپ اول، ص ۲۸۱.

محمدزاده وادقانی، ع-ر. (۱۳۸۵ ش.). تأملاتی در آثار مشترک و جمعی در حقوق مالکیت فکری. *فصلنامه حقوق، مجله حقوقی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران*. دوره سی و هشتم، شماره دوم، صص ۳۸-۳۲۵.

محمدی، پ. (۱۳۸۶ ش.). *قراردادهای حقوق مؤلف*. تهران: نشر دادگستر، چاپ اول، ص ۲۳۰.

محمدی، پ. (۱۳۹۰ ش.). ثبت آثار و آثار ثبت؟. تهران: انتشارات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، *مجله کلیات ماه*. شماره دوازدهم، صص ۲۱-۱۲.

محمدی، د. (۱۳۷۶ ش.). *حقوق مؤلف*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق خصوصی و اسلامی دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، ص ۳۴۷.

مهدی‌زاده، ح. (۱۳۸۹ ش.). *ثبت آثار ادبی و هنری و حمایت‌های قانونی*. تهران: انتشارات مجد، چاپ اول.

مؤسسه حقوقی شهر دانش. (۱۳۸۲ ش.). *حمایت کیفری از مالکیت ادبی و هنری در حقوق فرانسه*. *مجله پژوهش‌های حقوقی*. شماره سوم، صص ۳۱۳-۲۱۳.

نوری، م-ع. نجوانی، ر. (۱۳۸۲ ش.). *حقوق تجارت الکترونیکی*. تهران: کتابخانه گنج دانش.

ب - لاتین:

Bertrand, A. (2012). *Droit Dauteur*. Paris. 143, 268, 279, 486-91.

Cornu, M. De Lamberterie, I. Sirinelli, P. Wallaert, C. (2003). *Dictionnaire Comparé Du Droit D Euteur ET Copyright*. Paris, CNRS Communication. 55, 259, 293.

Dreier, T. (1995). L'analogie, Le Digital Et Le Droit Dauteur. *Melangés á André Françon*. Paris. 123.

Edelman, B. (1999). *La Propriété Litteraire Et Artistique*. Paris.

- Farchy, J. (1999). *Internet Et Ledroit D'Auteur*. CNRS Comuination, Paris.
- Françon, A. (1999). *Course De Propriété Litteraire Et Artistique Et Industrielle*. Paris.
- Gaubiac, Y. (1997). La Liberté De Citer Un Oeuvre De L'Esprit. *RIDA*. 171: 253-69.
- Gautier, P. (1999). *Propriété Litteraire Et Artistique*. Puf. Paris. 628, 630, 633, 687.
- Kérévér, A. (1998). Jurisprudence. *RIDA*. 171: 245-321.
- Passa, J. (1999). The Protection of Copyright on the Internet under French Law. *Perspective on Intellectual Property Rights*. 5.
- Sterling, JAL. (2003). *World Copyright Law*. London.
- Strowel, A. Ide, N. (2001). La Responsibilité Des Intermediaries Sur Internet. *RIDA*. 185: 3-167, 168: 3-153.
- Wilson, C. (2002). *Intellectual Property Law*. London.

یادداشت شناسه مؤلف

پژمان محمدی: دانشیار دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

پست الکترونیک: Mehryar1381@yahoo.com

Action and measures for author copyright violation*Pejman.Mohammadi***Abstract**

The results and Effects to protect the exclusive rights of authors only appears when the necessary measures to protect them and their work is anticipated. Iranian law envisaged fair criminal and civil sanctions for violations of the rights. Not only the Effectiveness and efficiently of the sanctions are important, but also to achieve the results and create sufficient guarantees for the author depends on providing a fair trial. Copyright claims procedure is considered less in Iran. Therefore, perhaps the main question in the case of financial violations is: what are the main responsibilities of parties involved and the other parties and the court?

Keywords

Infringement Lawsuit, Similarity, Violation Measures, Circumstantial Evidence, Responsible Court